

تاریخ تشیع در استان کرمانشاه

از آغاز تا صفویه

مؤلف: شهزاد نقدی

ویراستار: مهرداد نقدی

زمستان ۱۳۹۳

سرشناسه: نقدی، شهزاد - ۱۳۵۵
عنوان و نام پدیدآور: تاریخ تشیع در کرمانشاه از آغاز تا صفویه / مؤلف شهزاد
نقدی؛ ویراستار مهوش نقدی
مشخصات نشر: تهران، مبین اندیشه، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری: ۴۶۵ ص. مصور (رنگی)
شابک: ۲۴۰۰۰۰ ریال: ۰-۲۶۴-۲۳۹-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۴۱۲-۴۴۲؛ همچنین به صورت زیر نویس
موضوع: شیعه - ایران - تاریخ
موضوع: شیعیان - ایران - کرمانشاهان
شماره افزود: نقدی، مهوش، ویراستار
رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ ت ۷ ن ۲۳۹ / BP
شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۲۱۵۸

نام کتاب: تاریخ تشیع در کرمانشاه از آغاز تا صفویه

مؤلف: شهزاد نقدی

چاپخانه: گنج معرفت

ناشر: مبین اندیشه

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول / ایستان ۹۵

شابک: ISBN ۹۷۸-۶۰۰-۲۳۹-۲۶۴-۰-۰

قیمت: ۲۴۰۰۰ تومان

امور فنی: حسین تقدسی نیا

کلیه حقوق برای مؤلف محفوظ می باشد.

آدرس:

تهران، خیابان قزوین، خیابان سبحانی، خیابان شهید برادران

فلاح، پلاک ۲۱۹ انتشارات مبین اندیشه

همراه: ۰۹۱۲۳۹۰۸۴۷۵

چکیده

بررسی چگونگی ورود تشیع به کرمانشاه و سیر رشد و گسترش آن در این سرزمین در قرون نخستین اسلامی تا عصر صفویه موضوع بحث این پژوهش است. هدف از اجرای پژوهش شناخت چگونگی و بررسی عوامل ورود تشیع به کرمانشاه می‌باشد. پس بررسی تاریخ تشیع از آن رو حائز اهمیت است که مخاطب با مطالعه آن به چگونگی پیدایش تشیع و گسترش آن در مناطق مختلف پی می‌برد. در این تحقیق با شیوه کتابخانه‌ای اطلاعات لازم از منابع معتبر و دست اول و هم چنین تحقیقات معاصران گردآوری و به روش توصیفی و تحلیلی بررسی پرداختن شده است.

نتیجه به دست آمده این است که در اواخر قرن اول هجری قمری تشیع وارد ایران به ویژه شهر قم شد، یعنی در نواحی غربی ایران در قرن اول و نیمه قرن دوم هجری قمری خبری از حضور تشیع نمانده و یا در منابع تاریخی خبری از آن نیست. در نیمه دوم قرن دوم، تشیع در کرمانشاهان حضور داشته و نشانه‌هایی از آن در منابع یافت می‌شود. در قرن سوم هجری قمری نفوذ تشیع و حضور شیعیان در این سرزمین پررنگ‌تر شده و از آنجمله سواهد و قرائین موجود، وکلا، راویان و محدثان شیعی در این منطقه می‌باشد که در منابع مختلف آثار آن نمایان است در قرن چهارم هجری قمری به علت حاکم شدن آل بویه بر ایران به ویژه نواحی غربی، تشیع در کرمانشاهان، به تبع دیگر نقاط ایران گسترش درخور توجه و نفوذ فراوانی پیدا کرد در این بین نقش حکومت، خاندان حسنیویه بر نواحی غربی ایران از جمله استان کرمانشاه و خدمات فرهنگی و رفاهی به مسافران و زائران خانه خدا و... برجسته است و روند رشد و گسترش آن در زمان‌های بعدی با فراز و نشیب ادامه می‌یابد.

واژگان کلیدی: اسلام، تشیع، جبال، گرد، کرمانشاه.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات و تعریف مفاهیم.....	۱۹
۱-۱. بیان مسئله.....	۲۲
۲-۱. مسأله اصلی و فرعی تحقیق.....	۲۴
۱-۲-۱. پرسش اصلی.....	۲۴
۲-۲-۱. پرسش‌های فرعی.....	۲۴
۳-۱. فرضیه تحقیق.....	۲۴
۴-۱. اهداف تحقیق.....	۲۴
۵-۱. پیشینه تحقیق.....	۲۵
۶-۱. اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۲۸
۷-۱. روش تحقیق.....	۳۰
۸-۱. بررسی و نقد منابع.....	۳۱
۱۰-۱. اسلام.....	۳۴
۱-۱۰-۱. تعریف لغوی اسلام.....	۳۴
۲-۱۰-۱. معنای اصطلاحی اسلام.....	۳۶
۳-۱۰-۱. شیعه.....	۳۸
۱-۳-۱۰-۱. تعریف لغوی «شیعه».....	۳۸
۲-۳-۱۰-۱. «شیعه» و «تشیع» در اصطلاح.....	۴۱
۱-۲-۳-۱۰-۱. معنای اصطلاحی عام.....	۴۱

۴۳	۱-۱۰-۲-۲. معنای اصطلاحی خاص
۲۵	۱-۱۰-۴. معرفی ایالت جبال
۵۱	فصل دوم: جغرافیای تاریخی کرمانشاه
۵۲	۱-۲. پیشینه تاریخی کردها
۵۲	۱-۱-۲. نژاد کردهای کرمانشاهان
۵۴	۲-۲. کرمانشاه
۵۴	۱-۲-۲. جغرافیا- طبیعی کرمانشاه
۵۶	۲-۲-۲. جغرافیای تاریخی کرمانشاه
۵۶	۱-۲-۲-۲. جغرافیای تاریخی کرمانشاه قبل از اسلام
۶۱	۲-۲-۲-۱. جغرافیای تاریخی کرمانشاه بعد از اسلام
۶۷	۳-۲-۲. وجه تسمیه کرمانشاه
۷۰	۴-۲-۲. نام‌های کرمانشاه در تاریخ
۷۱	۵-۲-۲. جغرافیای تاریخی شهرهای کرمانشاه
۷۱	۱-۵-۲-۲. حلوان
۷۶	۲-۵-۲-۲. دینور
۸۲	۳-۵-۲-۲. اسلام آباد غرب
۸۵	۴-۵-۲-۲. کرند
۸۷	۵-۵-۲-۲. سریل ذهاب
۹۱	۶-۵-۲-۲. قصر شیرین

- ۷-۵-۲-۲. کنگاور..... ۹۴
- ۸-۵-۲-۲. سنقر..... ۹۶
- ۹-۵-۲-۲. گیلان غرب..... ۹۸
- ۱۰-۵-۲-۲. هرسین..... ۹۹
- ۱۱-۵-۲-۲. بیستون..... ۱۰۰
- ۱۲-۵-۲-۲. پاوه..... ۱۰۴
- ۱۳-۵-۲-۲. جوانرود..... ۱۰۵
- ۱۴-۵-۲-۲. صحنه..... ۱۰۶
- ۶-۲-۲. زبان و گویش 'مالی' کرمانشاهان..... ۱۰۷
- ۷-۲-۲. کرمانشاه و تقسیمات اداری و اداری آن در دوران مختلف..... ۱۱۱
- ۱-۷-۲-۲. کرمانشاه قبل از اسلام..... ۱۱۴
- فصل سوم: ورود اسلام و تشیع به کرمانشاه..... ۱۱۶
- بخش اول: علل و عوامل گرایش ایرانیان به تشیع..... ۱۱۷
- ۱-۱-۳. مرحله اسلام گرایی ایرانیان..... ۱۱۸
- ۲-۱-۳. پارسایی اهل بیت و علویان..... ۱۱۹
- ۳-۱-۳. امامت امیرالمؤمنین علی علیه السلام در کوفه..... ۱۱۹
- ۴-۱-۳. نگرش ضد ظلم شیعیان و اهل بیت..... ۱۲۰
- ۵-۱-۳. مسافرت های (هجرت) ائمه علیهم السلام..... ۱۲۲
- ۶-۱-۳. امام زادگان..... ۱۲۳

- ۱-۱-۷. نهضت فرهنگی امام صادق علیه‌السلام..... ۱۲۴
- ۱-۱-۸. ظهور دولت‌های شیعیان بویه، ایلخانان مغول..... ۱۲۴
- ۱-۱-۹. نقش علما و مراکز علمی برای گسترش تشیع در ایران..... ۱۲۷
- بخش دوم: ورود اسلام به کرمانشاهان و غرب کشور..... ۱۳۰
- ۱-۲-۱. کرمانشاه در دوره‌ی اسلامی..... ۱۳۱
- ۲-۲-۲. فزوحات اعراب در کرمانشاه..... ۱۳۶
- ۱-۲-۱-۱. جنگ جلولاء و فتح حلوان..... ۱۳۶
- ۲-۲-۲-۲. فتح بابل و حلوان..... ۱۳۷
- ۳-۲-۲-۳. فتح نهاوند..... ۱۳۸
- ۴-۲-۲-۴. دینور و ماسبدان و مرابان قذف..... ۱۳۹
- بخش سوم: عوامل ورود و گسترش تشیع در منطقه کرمانشاهان..... ۱۴۱
- ۱-۳-۱. کارگزاران امیرالمؤمنین در کرمانشاه..... ۱۴۲
- ۱-۱-۳-۱. اسود بن قطبه..... ۱۴۴
- ۲-۱-۳-۲. جریر بن عبدالله بجلی..... ۱۴۷
- ۳-۱-۳-۳. محمد بن سلیم ازدی..... ۱۵۰
- ۴-۱-۳-۴. عبدالرحمن بدیل بن ورقاء خزاعی..... ۱۵۱
- ۲-۳-۲. کارگزاران امام‌حسن مجتبی علیه السلام در کرمانشاه..... ۱۵۱
- ۳-۳-۳. نقش وکلا در گسترش تشیع در کرمانشاه..... ۱۵۲
- ۱-۳-۳-۳. ارتباط کرمانشاه با امام جواد (۱۹۵-۲۲۰ هـ ق)..... ۱۵۴

- ۱۵۵..... ۱-۱-۳-۳-۳. ابوالحسن علی دینوری
- ۱۵۸..... ۲-۳-۳-۳. ارتباط مردم کرمانشاه با امام هادی (۲۵۴-۲۱۲ هـ ق).....
- ۱۵۸..... ۱-۲-۳-۳-۳. علی بن عبید الله دینوری
- ۲۶۰-۳۲۳..... ۳-۳-۳-۳. چگونگی ارتباط مردم کرمانشاه با امام حسن عسگری (ق).....
- ۱۶۱..... ۱-۳-۳-۱-۳. احمد بن اسحاق قمی
- ۱۶۸..... ۴-۲-۳-۳. ارتباط مردم کرمانشاه با امام زمان (عج).....
- ۱۶۹..... ۱-۲-۳-۳-۳. حسن بن هارون دینوری
- ۱۶۹..... ۲-۴-۳-۳-۳. احمد بن حو، دینوری «اخیه»
- ۱۷۰..... ۳-۴-۳-۳-۳. احمد بن ابی روح دینوری
- ۱۷۴..... ۴-۴-۳-۳-۳. احمد بن محمد دینوری
- ۱۸۴..... ۵-۴-۳-۳-۳. احمد مادرانی
- ۱۸۶..... ۴-۳-۳. محدثین و فقهای شیعی کرمانشاه
- ۱۸۷..... ۱-۴-۳-۳. سهل بن سعید حلوانی
- ۱۸۸..... ۲-۴-۳-۳. ابو صامت حلوانی
- ۱۹۱..... ۳-۴-۳-۳. اسحاق دینوری
- ۱۹۲..... ۴-۴-۳-۳. حسن راوندی دینوری
- ۱۹۲..... ۵-۴-۳-۳. احمد بن داود دینوری
- ۱۹۴..... ۶-۴-۳-۳. ابن قتیبه (۲۱۳-۲۷۶ ق)

۱۹۵	۷-۴-۳-۳. احمد بن یحیی حلوانی
۱۹۶	۸-۴-۳-۳. ابراهیم بن مسلم حلوانی
۱۹۷	۹-۴-۳-۳. ابوسلیمان حلوانی
۱۹۹	۱۰-۴-۳-۳. عبدالله بن حسن دینوری
۲۰۰	۱۱-۴-۳-۳. احمد بن مبارک دینوری
۲۰۱	۱۱-۴-۳-۳. حسین دینوری
۲۰۳	۱۳-۴-۳-۳. محمد بن معقل قرمیسینی
۲۱۶	۱۴-۴-۳-۳. محمد بن علی حلوانی
۲۱۶	۱۵-۴-۳-۳. حسین بن حماد حلوانی
۲۱۸	۱۶-۴-۳-۳. حسین حلوانی
۲۱۸	۱۷-۴-۳-۳. زکاء علوی دینوری
۲۱۹	۱۸-۴-۳-۳. ابو طاهر دینوری
۲۱۹	۱۹-۴-۳-۳. برهان الدین حلوانی
۲۳۷	بخش چهارم: آثار فرهنگی و تمدنی شیعه در کرمانشاه و نقش آن در گسترش تشیع
۲۳۹	۱-۴-۳. امامزادگان
۲۵۳	۲-۴-۳. مساجد کرمانشاه
۲۵۶	۳-۴-۳. روابط تجاری و بازرگانی
۲۵۹	فصل چهارم: حکومت ها و دولت ها

بخش اول: وضعیت تشیع کرمانشاه در دوره های مختلف تاریخی تا عصر صفویه ۲۶۰

۴-۱-۱. دوره خلفای اموی (۴۱ - ۱۳۲ ه.ق) ۲۶۲

۴-۱-۲. دوره عباسیان (۱۳۲ - ۶۵۶ ه.ق) ۲۶۵

۴-۱-۳. آل بویه در کرمانشاه (۳۲۰ - ۴۴۷ ه.ق) ۲۷۱

۴-۱-۴. بنی حسنویه یا بنی حسنویه ح ۳۵۰ - ۴۰۶ ه.ق ۲۷۴

۴-۱-۵. سلجوقیان (۴۲۹ - ۵۹۰ ه.ق) ۲۸۳

۴-۱-۶. خوارزمشاهیان (۴۷۰ - ۶۲۸ ه.ق) ۲۸۴

۴-۱-۷. مغول ۲۸۵

بخش دوم: وضعیت تشیع کرمانشاه در دوره های مختلف تاریخی تا عصر

صفویه ۲۸۸

۴-۲-۱. کرمانشاه در دوره خلفای راشدین (۱۱ تا ۱۴ هجری) ۲۸۹

۴-۲-۲. کرمانشاه در دوره امویان ۲۹۱

۴-۲-۳. کرمانشاه در دوره خلفای عباسی ۲۹۶

۴-۲-۳-۱. خلافت سفاح (۱۳۶ - ۱۳۲ ه.ق) ۲۹۶

۴-۲-۳-۲. خلافت مهدی عباسی (۱۵۸ - ۱۶۹ ه.ق) ۲۹۷

۴-۲-۳-۳. خلافت هارون الرشید (۱۹۳ - ۱۷۰ ه.ق) ۲۹۷

۴-۲-۳-۴. خلافت امین (۱۹۸ - ۱۹۳ ه.ق) ۳۰۰

۴-۲-۳-۵. خلافت مأمون (۲۱۸ - ۱۹۸ ه.ق) ۳۰۱

۴-۲-۳-۶. المعتز بالله (۲۵۵ - ۲۵۱ ه.ق) ۳۰۵

- ۳۰۶.....۴-۲-۳-۷. المعتمد (۲۷۹ - ۲۵۶ ه. ق.)
- ۳۰۸.....۴-۲-۳-۸. احمد معتضد (۲۸۹ - ۲۷۹ ه. ق.)
- ۳۰۹.....۴-۲-۳-۹. مقتدر (۳۲۰ - ۲۹۵ ه. ق.)
- ۳۱۲.....۴-۲-۴. کرمانشاه در دوره آل بویه (۳۲۰ - ۴۴۷ ه. ق.)
- ۳۱۳.....۴-۲-۴-۱. حسن رکن الدوله (۳۳۵ - ۳۶۶ ه. ق.)
- ۳۱۸.....۴-۲-۴-۲. مؤیدالدوله (۳۷۳ - ۳۶۶ ه. ق.)
- ۳۱۸.....۴-۲-۴-۳. فخرالدوله (۳۶۶ - ۳۸۷ ه. ق.)
- ۳۲۰.....۴-۲-۴-۴. مجاهدالدوله (۳۸۷ - ۴۲۰ ه. ق.)
- ۳۲۱.....۴-۲-۴-۵. شمس الدوله (۳۸۷ - ۴۱۲ ه. ق.)
- ۳۲۲.....۴-۲-۴-۶. سماءالدوله (حدود: ۴۰۴ - ۴۱۲ ه. ق.)
- ۳۲۲.....۴-۲-۵. کرمانشاه در دوره آل حسنویه.....
- ۳۲۵.....۴-۲-۵-۱. امیر حسین برزیکانی.....
- ۳۲۷.....۴-۲-۵-۲. حسنویه بن حسین کُرد (۳۴۸ - ۳۶۹ ه. ق.)
- ۳۳۰.....۴-۲-۵-۳. ناصر الدوله برزیکانی (۳۶۹ - ۴۰۵ ه. ق.)
- ۳۳۹.....۴-۲-۵-۴. طاهر بن هلال بن بدر (امیر طاهر برزیکانی)
- ۳۴۰.....۴-۲-۵-۵. بدر بن طاهر برزیکانی.....
- ۳۴۰.....۴-۲-۵-۶. ابومنصور حسنویه برزیکانی.....
- ۳۴۰.....۴-۲-۵-۷. ابو سالم دیسم برزیکانی.....
- ۳۴۱.....۴-۲-۶. خاندان بنی عناز در کرمانشاه (۳۸۰ - ۵۱۱ ه. ق.)

- ۳۴۱..... ۱-۶-۲-۴ ابوالفتح محمد بن عناز (۳۸۱-۴۰۱ ق)
- ۳۴۲..... ۲-۶-۲-۴ ابو الشوک فارس شاذنجانی (۴۰۱-۴۳۷ ق)
- ۳۴۵..... ۳-۶-۲-۴ ابوماجد مهلهل شاذنجانی
- ۳۴۷..... ۴-۶-۲-۴ سعدی شاذنجانی
- ۳۴۸..... ۵-۶-۲-۴ بدر شاذنجانی
- ۳۴۸..... ۶-۶-۲-۴ امیر سرخاب شاذنجانی
- ۳۴۹..... ۷-۲-۴ ابراهیم فارس شاذنجانی
- ۳۴۹..... ۸-۶-۲-۴ ابو منتهور شاذنجانی
- ۳۵۰..... ۷-۲-۴ کرمانشاه دردوره سلجوقیان (۵۹۰-۴۲۹ ه.ق)
- ۳۵۸..... ۸-۲-۴ کرمانشاه در دوره خوارزمشاهیان (از حدود ۴۷۰ تا ۶۲۸ ه.ق)
- ۳۵۹..... ۹-۲-۴ کرمانشاه در دوره مغول
- ۳۶۵..... فصل پنجم
- ۳۶۵..... آداب و رسوم محلی و مذهبی کرمانشاه
- ۳۶۷..... ۱-۵ آداب و رسوم ازدواج در کرمانشاه
- ۳۷۴..... ۲-۵ خون بست
- ۳۷۵..... ۳-۵ مراسم تولد نوزاد
- ۳۷۶..... ۴-۵ طلاق
- ۳۷۷..... ۵-۵ مرگ و عزا در کرمانشاه
- ۳۸۲..... ۶-۵ عزاداری اهل بیت

۳۸۶	۷-۵. مراسم عید قربان.....
۳۸۸	۸-۵. مراسم عید نوروز.....
۳۹۰	۹-۵. مراسم شب اول بهار.....
۳۹۱	۱۰-۵. مراسم برداشت محصول.....
۳۹۲	۱۱-۵. لباس و پوشاک محلی کرمانشاه.....
۳۹۴	۱-۱۱-۵. لباس زنانه.....
۳۹۵	۲-۱۱-۵. پوشاک مردان.....
۳۹۸	نتیجه گیری.....
۴۰۴	کتابنامه.....
۴۳۵	پیوست.....
۴۳۶	۱-۲. جغرافیای تاریخی کرمانشاه.....
۴۳۷	۲-۲. جغرافیای تاریخی شهر های کرمانشاه.....
۴۳۸	۲-۲. گویش های رایج در استان کرمانشاه.....
۴۳۹	۳-۱. علل گرایش ایرانیان به تشیع.....
۴۴۰	۳-۲. علل و عوامل ورود تشیع به کرمانشاه.....
۴۴۱	۴-۱. وضعیت تشیع در دوره های مختلف تاریخی.....
۴۴۳	شجره نامه امامزادگان و حکومت های محلی.....
۴۴۴	۳-۱. امامزاده سیده فاطمه کرمانشاه.....

- ۲-۳ شجره نامه امامزاده قاسم مدفون در روستای پا امام شهرستان کرمانشاه
۴۴۶.....
- ۳-۳ شجره نامه امامزاده قاسم پا امام (میان دربند) شهرستان کرمانشاه (طبق احتمال دوم).....
۴۴۷.....
- ۳-۴ شجره نامه امامزاده حسن مدفون در روستای روتوند شهرستان اسلام آباد غرب.....
۴۴۹.....
- ۳-۵ شجره نامه امامزاده مهدی مدفون در شهرستان هرسین.....
۴۵۱.....
- ۳-۶ شجره نامه امامزاده احمد (جلال الدین احمد) مدفون در روستای کرم بست بخش دینور.....
۴۵۳.....
- ۳-۷ شجره نامه امامزاده ابوالهیه در شهرستان کنگاور.....
۴۵۴.....
- ۳-۸ شجره نامه امامزاده احمد مدفون در شهر سنقر.....
۴۵۶.....
- ۳-۹ شجره نامه امامزاده هادی مدفون در روستای فعله گری شهرستان سنقر.....
۴۵۷.....
- ۳-۱۰ شجره نامه امامزاده حسین مدفون در روستای چکان شهرستان سنقر.....
۴۵۹.....
- ۴-۱ حکومت های محلی در کرمانشاه.....
۴۶۰.....
- ۴-۱-۱ ابنی حسنویه.....
۴۶۰.....
- ۴-۱-۲ حکومت بنی عناز.....
۴۶۱.....
- تصاویر بقعه ها و اماکن متبرکه کرمانشاه.....
۴۶۲.....
- ۳-۱۱ امامزاده ابراهیم - کرمانشاه.....
۴۶۳.....

۴۶۳	۲-۳ امامزادہ باقر سیستون
۴۶۴	۳-۳ امامزادہ سید قاسم [با امام] جادہ کامیاران
۴۶۴	۴-۳ کوسہ ہجیج شہرستان پاوہ
۴۶۵	۵-۳ مہدی - شہرستان ہرسین
۴۶۵	۶-۳ امامزادہ قاضی وند قاضی الکیا - شہرستان اسلام آباد غرب
۴۶۶	۷-۳ امامزادہ حسن شہرستان اسلام آباد غرب
۴۶۶	۸-۳ امامزادہ ابراہیم کنگاور
۴۶۷	۹-۳ امامزادہ باقر کور
۴۶۷	۱۰-۳ امامزادہ احمد شہرستان سنقر
۴۶۸	۱۱-۳ امامزادہ ہادی شہرستان سنقر
۴۶۸	۱۲-۳ احمد بن اسحاق - شہرستان سرپل شہاب
۴۶۹	۱۳-۳ امامزادہ حسین - شہرستان سنقر
۴۶۹	۱۴-۳ امامزادہ سید فاطمہ - کرمانشاہ
۴۷۰	۱-۵ لباس محلی مردم اورامانات
۴۷۰	۲-۵ پوشش مردم سنقر کلیایی
۴۷۱	۳-۵ لباس محلی مردم قصر شیرین
۴۷۱	۴-۵ لباس محلی مردم گیلان غرب
۴۷۲	۵-۵ پوشش اہالی ہرسین
۴۷۳	Abstract